

Slovenska kronika XIX. stoletja je torej eden od najbolj vidnih rezultatov znanja večine danes pišočih zgodovinarjev 19. stoletja. Toda, četudi velja, da današnji rod le sloni na ramah znanja predhodnikov in da današnji zgodovinarji ob odkrivanju novega in kritičnem pretresanju starega v principu le nadaljujejo oziroma nadgrajujejo znanje predhodnikov, se po drugi strani način podajanja zgodovine skozi edicijo Slovenske kronike XIX. stoletja zdi ne le mnogo bolj pripoveden in svež, ampak z več gesli napoveduje tudi nekaj novih sodobnih pogledov na slovensko zgodovino. Zdi se, da daje Slovenska kronika XIX. stoletja v zasnovi in vsebini dovolj kvalitetne temelje za moderno znanstveno-kritično in sintetično slovensko zgodovino 19. stoletja.

Borut Batagelj

Eric Hobsbawm, **Gefährliche Zeiten. Ein Leben im 20. Jahrhundert.** München, Wien : Carl Hanser Verlag, 2003, 499 strani.

Znameniti angleški zgodovinar Eric Hobsbawm je napisal avtobiografijo, katere izvirni naslov je *Interesting Times*, nemška založba pa ga je prekrstila v *Gefährliche Zeiten*, torej v *Nevarne čase*. Avtobiografija res zajema večino 20. stoletja, obdobje ekstremov, ki hkrati uteleša napredek in propad, produkcijo in uničenje, osvoboditev in nasilje in sicer od leta 1917, ko je bil pisec rojen judovskim staršem v Aleksandriji in je tako postal angleški državljan, do 11. septembra 2001, do terorističnega napada na Svetovni trgovinski center v New Yorku in na Pentagon. Sorodniki po očetovi strani so angleški Judje, po materini pa avstrijski. Starša sta se z njim kot dojenčkom v zadnjih zdihljajih Avstro-Ogrske monarhije preselila na Dunaj, kamor je prišel tudi očetov brat. S kakimi posli sta se na Dunaju brata ukvarjala, deček ni nikoli izvedel. Šele tik pred selitvijo v Berlin mu je prišlo na uho, da se stric ukvarja z nečim pri filmu. Vsekakor pa je njegova družina spadala v zgornji srednji razred, vendar noben sorodnik pred njim ni dosegel visokošolske izobrazbe.

V Avstriji so bile razmere v letih po prvi svetovni vojni sila težavne, očetovi posli so bili čedalje manj donosni, nato je leta 1929 nenadoma umrl, po dveh letih pa je zaradi jetike umrla še mati. Na Dunaju je deček obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Po smrti staršev se je izkazala značilna judovska družinska vzajemnost in je za obojestranske sirote (njega in še dve sestri) prevzel skrb stric, ki ga je vzel s seboj v Berlin, kjer je obiskoval Gimnazijo princa Heinricha v Schönebergu, ki je bila očitno zelo odprta in po dijakih versko zelo mešana, saj jo je obiskovalo 388 dijakov večinske protestantske, 48 katoliške, 35 judovske in 6 dijakov drugih veroizpovedi. Zdi se, da je ta gimnazija imela na dijaka daljnosežen vpliv. Že tedaj se je, najbrž pod vplivom bratranca, ki je postal brezposeln, začel politično udejstvovati v Komunistični stranki Nemčije.

Ker so se gospodarske razmere po svetovni gospodarski krizi v Nemčiji čedalje bolj slabšale in je Hitler 30. januarja 1933 prevzel oblast, so Hobsbawmi odšli v Anglijo. To dejstvo samo ni bilo povezano s težavami, saj so bili angleški državljani. Toda v Angliji je bilo treba začeti vse znova, kar ni bilo lahko. Hobsbawm je nadalje obiskoval srednjo šolo, nato pa se je na testu za izredno nadarjene zelo dobro odrezal in je dobil triletno štipendijo za znamenito univerzo Cambridge. Tam je študiral zgodovino; vendar je bil študij zelo svoboden in se je ukvarjal še z marsičem drugim. Tedaj očitno angleške univerze še niso bile tako »prešolane« kakor so zdaj evropske in je bilo pomembno, da je nekdo na kaki znani univerzi študiral, ne pa tudi ali je dosegel kako diplomu. Saj so v zelo ugledne, npr. diplomatske službe jemali ljudi, ki razen dokaza, da so študirali, niso imeli nobenih drugih spričeval. Hobsbawm očitno tedaj ni končal študija z diplomom, je pa to pozneje nadoknadil z magisterijem in doktoratom. Uspešno je pridobival štipendije za študij jezikov in za potovanja v razne države. Ko so se začele priprave na vojno z Nemčijo je bil vpoklican k vojakom. Ker pa je bil kot komunist sumljiv, ga niso, kot intelektualce njegovega kova, četudi je znal precej jezikov, dodelili k vojaški obveščevalni službi ali v kak strateški oddelek, temveč med kraljevske pionirje. Vojni čas je pri njih zapravljal brez koristi. Po vojni so ga vključili v prevzgojo nemškega naroda, kjer je, ker je bila nemščina njegov materni jezik, predaval na tečajih, zlasti v severni Nemčiji.

Po preselitvi v London se je včlanil v Komunistični stranko Velike Britanije in je v njej ostal do leta 1991, ko se je ta sama razpustila. Sam torej stranke nikoli ni zapustil in je bil komunist skoraj 60 let. Vendar nikoli ni bil tipični partijec, bil je bolj kabinetni komunist, ki nikoli ni prevzel kakega vidnejšega mesta v stranki in se tudi ni udeleževal raznih strankinih demonstracij. Pisal pa je tezne papirje k raznim vprašanjem. Pač pa je bil zelo aktiven v Skupini zgodovinarjev znotraj stranke, ki je postala pozneje tudi širše pomembna. Dramatična svetovna zgodovina, ki jo je doživljal že v Nemčiji in Angliji je vzbudila v njem strast za zgodovinopisje. Zdaj je po mnenju številnih strokovnjakov eden najpomembnejših zgodovinarjev, katerega knjige so razširjene po vsem svetu. V komunizmu je Hobsbawm dolgo videl prihodnost, šele postopoma se je povezava s partijo rahljala. Zapustil, kot smo videli, pa je ni nikoli. Kot zgodovinar je iskal dinamiko onstran velikih revolucij. Ko so novembra 2003 v Berlinu ob izidu Hobsbawmovih Nevarnih časov in četrtega zvezka Wehlerjeve Nemške družbene zgodovine (*Deutsche Gesellschaftsgeschichte*), obeh zdaj pač najpomembnejših zgodovinarjev zahodnega sveta, pripravili vrhunsko srečanje, je številni občinstvo zadržalo dih, ko je Wehler vprašal Hobsbawma: »Zakaj se še zmeraj označuješ kot komunist in ne kot neortodoksni marksist?« Hobsbawm se je trenutek obotavljal, nato pa je tiho, pa vendar odločno odgovoril: »Iz kljubovalnosti« ter dodal »in iz ponosa«. Pri vsakem drugem bi ta odgovor povzročil močno čudenje – ne pa pri tem 86-letnem vročeglavcu, ki je vse življenje ostal sebi zvest in kot nihče drug ne pooseblja bolj neuničljivega upanja na boljše, bolj človeka vredno življenje, predvsem delavcev. »Sanje Oktobrske revolucije so še vedno nekje v moji notranjosti«. Ker je v letih pred drugo svetovno vojno začel prodirati v Evropo jazz se je navdušil zanj in postal kritik te glasbene zvrsti ter njen teoretik. Jazz je usmeril Hobsbawmovo zanimanje na raznotero področje kulturnih revolucij: na preobrate, ki se neopazno hkrati dogajajo na različnih krajih in zgodovini pogosto dajejo globlji pečat kakor politika in vojne.

Članstvo v Komunistični stranki mu po koncu druge svetovne vojne seveda ni bilo v prid. Ni bil sicer tako izločen iz javnega delovanja in preganjan kakor komunisti v Ameriki pod senatorjem McCarthyjem, vendar so bile težave s stalnim delovnim mestom, ki ga kljub izvrstnim priporočilom ni in ni dobil in je moral poučevati v kolidžu za odrasle, seveda po njihovi službi v večernih urah, pozneje je poučeval tudi na ugledni Londonski šoli za ekonomijo. Medtem je zavzeto objavljala razne publikacije iz družbene in gospodarske zgodovine, med njimi nekaj sila odmevnih knjig zlasti iz zgodovine delavskega razreda, revolucij, upornišтва in podobno. Posebno so mu bile pri srcu najnižje družbene plasti in njihova zastopstva, zlasti sindikati. Prek svojih knjig in brez števila javnih nastopov po vsem svetu je postal zelo znan in iskan. Kakor je imel v začetku težave z akademsko kariero, bi si v poznejših letih lahko naravnost izbral zgodovinske stolice na najuglednejših univerzah po svetu. Silno veliko je potoval, malo je držav, ki jih ni obiskal. Bil je gotovo med prvaki posebne pasme tako imenovanih gostujočih profesorjev, izjemno aktivno pa je bil udeležen tudi v kongresnem in simpozijemskem turizmu.

Pri srcu mu niso bile države vzhodnega bloka. Najbrž je nesimpatije do njih pridobil že v otroštvu na Dunaju, saj so številni narodi v njih pripomogli k propadu Avstro-Ogrske monarhije in jim avstrijski, zlasti še dunajski Judje niso bili naklonjeni. Menil je, da bi lahko bila pestrost jezikov, številnost ver in multikulturnost v monarhiji vzpodbudna za kompleksnejšo zgodovinsko perspektivo. Kakor je videti iz knjige, je obiskal samo Češko in Sovjetsko zvezo. Zlasti v slednji ni dobil dobrih vtisov. Zanimivo je, da so tudi angleški komunisti, kakor tudi slovenski po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo morali preobrniti jadra. Prej so seveda bili protiimperialistično usmerjeni, torej usmerjeni proti svoji lastni vladi. Ko pa sta se znašli Anglija in Sovjetska zveza na isti strani, so morali začeti podpirati lastno vlado. Ker je bil Hobsbawm kot angleški komunist zvest privrženec Kominterne, je kljub vednosti o zločinih sovjetske partije nad svojimi narodi, v glavnem soglašal z njeno politiko. Z Jugoslavijo očitno kakih posebnih stikov ni imel. V knjigi je omenjen le predvojni komunistični mladinski voditelj Ivo Lola Ribar. Hobsbawm je imel tudi neke zveze s člani angleške vojaške misije pri Vrhovnem štabu partizanskih odredov Jugoslavije. Po Informbiroju pa je vsaj delno imel razumevanje za jugoslovanski odklon od veljavne sovjetske doktrine. Precej angleške komunistične mladine je pomagalo tudi pri gradnji »mladinske proge« v Jugoslaviji. Omenjeni so tudi študentski protesti 1968 v Beogradu. Po propadu Sovjetske zveze, po padcu berlinskega zidu in sesutju komunističnih režimov v Vzhodni Evropi pa mu ni bil pri srcu nastanek tamkajšnjih novih držav in s tem novih nacionalnih identitet, kar mu kot internacionalistu in kot »nigdirdomu«, kakor se sam imenuje, ker pravzaprav ni bil nikjer doma, ne kaže zameriti.

Posebno mu je bila pri srcu Francija, kjer je še pred vojno preživel počitnice in se izpopolnjeval v jeziku, čeprav ga je že mati doma učila francoščine. Od zgodovinarjev so mu bili zelo blizu privrženci Annalov, pa tudi s francoskimi komunisti se je kar ujemal, dokler se ni začel njihov nezadržan zdrs navzdol. Posebej blizu mu je bila Italija s tamkajšnjimi umetnostnimi spomeniki in lahkotnim stilom življenja, številnimi prijatelji, tudi iz najvišjih družbenih krogov, pa tudi s tamkajšnjimi komunisti je imel zelo dobre stike, zlasti do Berlinguerja. Tudi v Tretjem svetu je bil povsod dobrodošel, zlasti še v Južni Ameriki. Na tem območju je videl velike perspektive za komunistično gibanje. Tam so ga sprejemali tudi državni predsedniki ne glede na strankarske barve. Ves čas svojega delovanja se je povsod zanimal za stanje najnižjih družbenih plasti in za možnosti izboljšanja njihovega položaja, če ne drugače tudi na revolucionarni način, vendar le v teoriji.

Posebnost je Hobsbawmovo razmerje z Združenimi državami Amerike. Ta država je imela do šestdesetih let, v obdobju hladne vojne zelo ostre predpise, ki so preprečevali kakršenkoli vstop komunistov v državo, tudi za prav kratkotrajne obiske. To je onemogočilo Hobsbawmu, kot deklariranemu in mednarodno znanemu komunistu, da bi lahko hodil na znanstvena srečanja, v arhive ali celo na predavateljsko turnejo v tej državi. To je trajalo tako dolgo, dokler si najuglednejše ameriške univerze niso od države pridobile pravico, da vabijo in pridobivajo predavatelje po svoji presoji, tudi če so imeli komunistični predznak. V Ameriki je nato Hobsbawm veliko deloval. Redno je predaval na New York School for Social Research v istem mestu. Ker pa je bila Komunistična stranka v tej državi povsem nepomembna, je veliko sodeloval s sindikati. Zgodovinsko pomemben se mu je zdel New Deal predsednika Franklina Delana Roosewelta.

V sklepu knjige opisuje Hobsbawm svojo življenjsko situacijo. Rojstvo v Egiptu je bilo za njegovo življenjsko zgodbo brez pomena. Čutil se je povezanega z več deželami, počutil se je v njih kot doma, v mnogih drugih deželah je videl marsikaj. Toda v vseh teh deželah, tudi v tej s katere državljanstvom je bil rojen, sicer ni bil nujno outsider (obstranec), vendarle pa nekdo, ki ne spada povsem tjakaj, kjer se nahaja, kot Anglež med Srednjeevropejci, kot priseljenec s kontinenta v Anglijo, kot Jud sploh povsod sam in celo še posebej v Izraelu. Antispecialist v svetu samih specialistov, poliglotni kozmopolit, intelektualc, katerega politična usmeritev in akademsko delo je bilo namenjeno neintelektualcem in celo – za večji del njegovega življenja – med komunisti anomalija, ki so bili v deželah, ki jih je obiskal, politična manjšina. To je bila težava za njegovo zasebno življenje, za zgodovinarja pa je bilo duhovno premoženje, s katerim se je dalo zaslužiti. Na ta način se je lahko uprl skušnjavi, da bi se emocionalno identificiral z jasno omejeno ali izbrano skupino. Ker je identiteta proti nekomu drugače definirana, pomeni torej neidentifikacijo z drugimi. To pa vodi v katastrofo.

Knjiga je prava zakladnica opazanj iz družbene in gospodarske zgodovine 20. stoletja. V njej pa ni skoraj nič o številnih odmevnih knjigah, ki jih je napisal, prav tako o osebnem življenju le okvir, ki ga je zapolnjeval s svojim delom.

Jože Maček

Ljudmila Bezlaj Krevel, **Prvo leto delovanja Poštne in brzojavnega ravnateljstva za slovensko ozemlje v Ljubljani: katalog k razstavi ob 85-letnici ustanovitve slovenske poštne uprave**. Ljubljana : Tehniški muzej Slovenije, Pošta Slovenije 2003. 80 strani.

Muzej pošte in telekomunikacij je med slovenskimi zgodovinarji slabo poznan. Enako pa bi lahko trdili tudi za vsebine, s katerimi se ukvarja. Že približno 15 let, od tedaj ta muzej v okviru Tehniškega muzeja Slovenije tudi deluje, si na tem področju z marljivim dolgoletnim muzealskim delom prizadeva dr. Ljudmila Bezlaj Krevel. Časovni zaostanek pri bolj organiziranem vrednotenju slovenske poštne in telekomunikacijske dediščine, ki smo mu bili priča pri nas pa je bilo ob muzejskem delu nujno začeti vrednotiti predvsem in tudi skozi zgodovinsko znanstveno in kritično raziskovanje.

Ocenjeni lepo opremljen katalog in razstava *Prvo leto delovanja Poštne in brzojavnega ravnateljstva za slovensko ozemlje v Ljubljani* je tako izdelek tega dvojnega dopolnjujočega avtoričinega prizadevanja, s katerim išče in utira pot temu integralnemu delu slovenske zgodovine tako na slovenskem muzejskem kot tudi zgodovinopisnem »soncu«.